

EL CATALÀ D'ARAGÓ I LA CARTA EUROPEA DE LES LLENGÜES REGIONALS O MINORITÀRIES

Javier Giralt Latorre
Universidad de Zaragoza

1. Grau de compliment de la Carta (art. 7) i situació de la llengua

a) *Reconeixement de les llengües regionals minoritàries com a expressió de la riquesa cultural.* L'Estatut d'Autonomia d'Aragó, des de 1982 fins a la darrera versió de 2007, ha tingut present en el seu article 7 la particularitat lingüística de la nostra regió, parlant primer de “modalidades lingüísticas” i des de 1996 de “lenguas y modalidades lingüísticas”. Però, el que ha mancat sempre en el text estatutari és la concreció de quines llengües són aquestes, amb la qual cosa podem afirmar que no hi ha un reconeixement de les llengües regionals minoritàries. Quin és el motiu? Senzillament, el fet d'haver d'identificar la llengua que es parla a l'àrea oriental amb el català, haver d'usar el terme català. Tan sols hi va haver un moment en què, legalment, es van reconèixer el català i l'aragonès: dins la llei de patrimoni cultural aragonès de 1999, on s'especificava que el català i l'aragonès són llengües pròpies de la regió, i fins i tot s'arribava a parlar d'una declaració de cooficialitat a través d'una llei de llengües específica. A partir d'aquí, cada govern autonòmic ha tingut les seves precaucions, de manera que sempre s'ha rebutjat aquesta cooficialitat, perquè socialment no és ben vista. A més, tot i que la llei de llengües de 2009 deia que el català és llengua d'Aragó, la de 2013 eliminava tot vestigi d'aquesta denominació i simplement es feia una delimitació de la zona d'ús d'una “llengua aragonesa pròpia del àrea oriental” (el famós LAPAO). Fins i tot es va eliminar “català” de la llei de patrimoni cultural. Amb el canvi de govern el 2015, totalment procliu a dir les coses pel seu nom, es recupera el terme “català” en la llei de patrimoni, però no s'ha pogut modificar encara la llei de llengües, entre d'altres coses perquè el procés duraria molt de temps i gairebé no es podria fer res a favor de les llengües minoritzades d'Aragó.

b) *Respecte de l'àrea geogràfica de cada llengua regional o minoritària, actuant de tal manera que les divisions administratives ja existents o noves no siguin un obstacle per al foment de la susdita llengua regional.* Una altra carència que afecta el foment de les llengües minoritzades d'Aragó, i en particular del català d'Aragó, és la falta de respecte a la seva àrea geogràfica; y em refereixo en particular a la divisió comarcal de la nostra comunitat i la configuració de cadascuna de les comarques creades. Si mirem la legislació al respecte, ens haurem de remuntar a la llei 8/1996, de 2 de desembre, de delimitació comarcal d'Aragó, que en 2006 fou derogada pel Decret Legislatiu 2/2006, de 27 de desembre, del Govern d'Aragó, pel qual s'aprova el text refós de la llei de Delimitació Comarcal d'Aragó. En tots dos textos legislatius, veiem que, excepte en un cas, el criteri lingüístic s'ha obviat completament. Només cal repassar quins municipis

són els que componen les diferents comarques de la Franja: la Ribagorça té la particularitat de parlar aragonès a la meitat occidental i català a la meitat oriental, a més del castellà com a llengua oficial; la resta de comarques, o sia la Llitera, Baix Cinca, Baix Aragó-Casp i Baix Aragó, integren municipis catalanòfons i castellanòfons; i tan sols la comarca del Matarranya està formada exclusivament per poblacions catalanoparlants. Evidentment, aquesta distribució no ha afavorit gens el sentit d'unitat lingüística del territori aragonès on es parla català, ans al contrari, ha servit per difuminar-lo.

c) Necessitat d'una acció resolta de foment de les llengües regionals o minoritàries, amb la finalitat de salvaguardar-les. A l'Aragó hi ha hagut tradicionalment una manca absoluta d'una acció resolta de foment de les llengües minoritzades, i concretament del català. Això és degut 1) a la negació/desconeixement de la realitat lingüística regional per una bona part de la societat aragonesa, sobretot pel que fa al català; 2) al desinterès social per aquesta realitat; i 3) a l'absència d'una voluntat política decidida en favor del català, tant per part del Govern, com per part d'altres institucions menors, com les diputacions, les comarques i els ajuntaments (amb alguna honorable excepció). Això ha provocat que no s'hagi pogut declarar, ni tan sols a la llei de llengües, el català com a llengua cooficial, almenys als territoris on s'hi parla. Com que les institucions han fet ben poca cosa, sempre han estat les associacions locals les que realment s'han esforçat per fomentar la transmissió generacional del català, per recolzar-lo a l'ensenyament, per donar-lo a conèixer, per dignificar-lo.

d) Facilitació i/o foment de l'ús oral y escrit de les llengües regionals o minoritàries en la vida pública i en la vida privada. El català a la Franja és una llengua que està limitada a l'àmbit més privat del parlant (el qual també té un major grau d'informalitat), com és la llar, els amics i els veïns, però a la resta preval el castellà. Aquest fet es va detectar ja en l'estudi sociolingüístic de la Universitat de Saragossa de 1995 i s'ha agreujat 20 anys després, com acabem de comprovar en la recerca sobre els usos lingüístics de la Franja de 2014. Però, el factor que realment està provocant aquesta situació és l'adequació del catalanoparlant a l'interlocutor de no sap català, de manera que hi ha un percentatge important de gent (gairebé un 22%) que no utilitza mai el català, senzillament perquè no li cal, independentment de l'àmbit. Per tant, el foment de l'ús oral no existeix, més aviat el contrari, i menys encara l'ús escrit, si tenim en compte que més de la meitat de la població no sap escriure en català. D'altra banda, el català no es pot usar oficialment, tret d'alguns actes molt particulars, como la redacció d'un testament (article 412 del Codi foral aragonès) o l'etiquetatge dels productes.

e) Manteniment i desenvolupament de relacions amb altres grups de l'Estat que parlen la mateixa llengua. Sempre s'han establert amb Catalunya, més que no pas amb el País Valencià. Però, ara resulten prou dificultoses per la situació sociopolítica que viu

Catalunya i per una altra circumstància que afecta l'essència de l'aragonesisme més intransigent: la devolució dels bens eclesiàstics i la tergiversació de la història.

f) *Provisió de formes i mitjans adequats per a l'ensenyament i l'estudi de les llengües regionals o minoritàries en tots els nivells apropiats.* g) *Provisió de mitjans que permetin aprendre una llengua regional o minoritària als no-parlants que resideixen en l'àrea on s'empra la susdita llengua, si ho volen.* L'any 1985 es van implantar classes de català a les escoles i centres d'ensenyament secundari de la Franja, les quals es podien cursar voluntàriament i fora de l'horari escolar. La situació no ha canviat gaire des d'aleshores, perquè el català se segueix ensenyant únicament com a llengua instrumental (com si fos estrangera) i com a optativa o voluntària. Cal remarcar, no obstant això, que des de fa 10 anys, aproximadament, a IES Baix Cinca de Fraga es desenvolupa un programa lingüístic en català a la ESO, de manera que algunes assignatures, a banda de la instrumental, s'imparteixen en català. També cal assenyalar que el maig de 2016 es van aprovar els currículums de Primària, ESO i Batxillerat, sota l'ampara de la LOMCE, els quals van incorporar *Lenguas Propias de Aragón. Lengua Catalana* com a matèria de lliure configuració que podran oferir el centres autoritzats i sempre dins el repertori de l'optativitat. El català també és present en tres escoles oficials d'idiomes d'Aragó.

Pel que fa a la universitat, el català ha perdut la presència que tenia en les titulacions filològiques i de mestre amb l'arribada dels graus. S'impartia a Filologia Anglesa, Filologia Francesa, Filologia Hispànica i Magisteri, però avui només perviu a Filologia Hispànica i Estudis Anglesos, amb una reducció dràstica de crèdits i en competència amb la resta de llengües estrangeres; també s'ha mantingut a Filologia Hispànica l'optativa "El catalán en Aragón". A més, el nombre d'alumnes és molt baix.

h) *Promoció d'estudis i investigació sobre les llengües regionals o minoritàries a les universitats o centres equivalents.* La recerca sobre el català a l'Aragó s'ha desenvolupat fonamentalment des del anys 90 del segle passat a la Universitat de Saragossa, on es va crear el 1996 l'Àrea de Filologia Catalana, inexistent fins aleshores, la qual ha comptat amb tres professors durant 15 anys, i ara amb un de sol. Aquests investigadors són els que s'han ocupat d'elaborar estudis dialectals, d'història de la llengua, de toponímia, de sociolingüística. També els centres d'estudis comarcals han dedicat esforços a aquest tipus d'estudi, en la mesura que els ha estat possible. Però, no hi dubte que la promoció efectiva d'aquestes investigacions ha estat a Catalunya, tant des de l'IEC com des de les universitats de Lleida i Tarragona, les més properes a l'Aragó catalanòfon.

i) *Eliminar tota distinció, exclusió, restricció o preferència injustificades pel que fa a la utilització d'una llengua regional o minoritària l'objectiu del qual sigui minvar o posar en perill el seu manteniment o desenvolupament. L'adopció de mesures especials en*

favor de les llengües regionals o minoritàries destinades a promoure una igualtat entre parlants d'aquestes llengües i la resta de la població i orientades a tenir en compte les seves situacions peculiars, no es considerarà un acte de discriminació amb els parlants de les llengües més esteses.

A l'Aragó, hi ha una discriminació que planteja el mateix article 7 de l'Estatut d'Autonomia: «1. Las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón constituyen una de las manifestaciones más destacadas del patrimonio histórico y cultural aragonés y un valor social de respeto, convivencia y entendimiento. 2. Una ley de las Cortes de Aragón establecerá las zonas de uso predominante de las lenguas y modalidades propias de Aragón, regulará el régimen jurídico, los derechos de utilización de los hablantes de esos territorios, promoverá la protección, recuperación, enseñanza, promoción y difusión del patrimonio lingüístico de Aragón, y favorecerá, en las zonas de utilización predominante, el uso de las lenguas propias en las relaciones de los ciudadanos con las Administraciones públicas aragonesas. 3. Nadie podrá ser discriminado por razón de la lengua.» Davant aquest text, és evident que hi ha un tracte d'inferioritat envers els parlants de català (i aragonès), encara que el tercer punt remarca que no n'hi pot haver: a pesar de les bones intencions que proclamen els dos primers punts, la discriminació rau en el fet de no concretar quines són aquestes llengües i les seves modalitats (o varietats, que és com cal entendre-ho). Els aragonesos que tenen el català com a llengua inicial (d'identificació o habitual), no s'hi veuen reflectits i, en aquest sentit, el mateix estatut posa en perill el manteniment i desenvolupament de la seva llengua.

2. Prioritats urgents per tal de millorar la situació de la llengua

a) Incorporar la denominació de català dins l'Estatut d'Autonomia, per tal de fer-la del tot oficial, no tan sols en l'àmbit politicoadministratiu, sinó també en el social. Això evitaria que es deixés a l'arbitri dels polítics de torn el nom de la llengua i es facilitaria la declaració dins l'estatut de la cooficialitat del català. Aquestes dues mesures obririen moltes portes, farien possible idear una política y una planificació lingüístiques decidides, i especialment en el cas del català perquè ja compta amb una normativa reconeguda internacionalment.

b) Fomentar l'ús oral i escrit de la llengua en tots els àmbits, encara que això és difícil de dur a terme mentre no hi hagi una escolarització en català, o almenys un ensenyament del català amb hores de docència suficients.

c) Demanar/exigir a tots els grups polítics un reconeixement explícit del català com a llengua de la Franja i una posició favorable a la normalització del català, de manera que, independentment de qui mani, no s'aturi el camí emprès.

d) Pedagogia: informar a tots els escolars aragonesos (i no únicament als de la Franja) de quin és el veritable panorama lingüístic de la nostra regió, de manera que puguin valorar aquesta riquesa patrimonial. Naturalment, la informació ha d'arribar també als adults, i la millor manera seria a través dels mitjans de comunicació, els quals han de demostrar igualment la mateixa sensibilitat que exigim als nostres polítics.

e) Superar el sentiment d'enraonar malament i intentar emprar el català en qualsevol àmbit, independentment de la formalitat que tingui, amb tota normalitat.